

Літературне відроджене Полудневої Руси і Ян Колляр.

Полуднева Русь (Малороссія, для котрої тепер загально приймається назва Україна або Русь-Україна) з давен давна, ще від часів галицького князя Данила перестала бути одноцільним організмом політичним, входила і входить в склад різних держав. По упадку руських удільних князів часть її (Червона Русь) ввійшла в склад Польщі, була якийсь час під рукою Людовика угорського як провінція угорська, опісля прилучена знов до Польщі і аж до Люблинської унії 1569 р. мала порядки значно відмінні від прочих частей Полудневої Руси (України, Поділя, Волині), котрі доси входили в склад Великого князівства Литовського, а від тоді разом з тим князівством прилучені були до Польщі. Тільки невеличкий протяг часу від 1569 до 1648 р. можна вважати тою історичною добою, коли вся Полуднева Русь, тай то з виємком Руси угорської і тої частини, що входила в склад Волощини (нинішня північна Буковина) сполучена була разом в однім державнім організмі. Се й була доба, в котрій розпочався було здоровий розвій духовий и літературний на більш або менше ясно відчутій національній, южноруській основі. В тіснім сполученю з Польщею, запозичаючись головн в неї культурним добром, але в значній части черпаючи єго й прямо з західної Європи, розвиваються в тім часі южноруські школи, міщанські просвітно-релігійні організації (братства), друкарні, росте література відповідна до потреб часу, в значній части писана мовою хоч і не чисто народною (і в Польщі і в Європі тоді такою мовою переважно ще не писали), то все таки зрозумілою загалови не тільки письменного, а й простого народа. На перекір Полякам повстає і розвивається на східно-полудневих границях Польщі також орігінальна організація воєнна — козацтво, що витворило свій осередок в т. зв. Січи запорожській і з часом мало етатися грізним для цілої Польщі.

Війни козацькі від 1648. року перервали мирну працю культурну, в котрій южноруська народність, хоч не без важких перешкод з боку

ополяченого панства, та все таки почала було вбиватися в силу, набирати самосвідомости народної і громадити в своїй хаті набутки цивілізації. Хмельниччина і Виговщина, хоч проявили чималі воєнні спосібности українського народу, все таки остаточно довели до т. зв. Руїни: силою Андрусівського договору, заключеного 1667 р між Польщею, Московщиною і Турцією постановлено було, що вся Україна на правім березі Дніпра понизше Києва аж по Бог має на віки вічні стояти пустинею. Війни козацькі перергнали десятки тисяч українсько-руського народу на лівий бік Дніпра, в степи, де вони заселили т. зв. Слобідську Україну, що від 1654 р стала під власть Московщини. З кінцем XVIII. віку перейшла й правобережна Україна під Росію, півнісць Червона Русь дісталась під Австрію і злучена в одно з частиною колишньої Малої Польщі, утворила країну, що нині зовсея Галичина.

Хоч і як неоднакова була доля поодиноких частин Русь-України, то все таки заселяючий її народ і доси проявляє дивну етнографічну одинцілість. Звичаї і вірування народні, казки і оповідання, пісні і обряди, одіж і помешкання, а врешті мова при всій різнобарвности в подробицях, при всьому багатстві місцевих відмін і варіантів, в основних обрисах такі однакові, що Руснак з над горішнього Сяну без труда порозумієся з Українцем з над Десни, Сули або й від Харкова, признає его звичаї, его спосіб життя і думання, его «поведінку» за свої, за рідні, хоча не скаже сего про свого близенького сусіда, ясельського або тарнівського Мазура. Особливо виразно бачимо ту єдність основного типу в мові українсько-руській, котрої осібність супроти обще-руської книжної і супроти північно-руської можна слідити по рукописам уже від найдавніших часів руського письменства, а котра в половині XVI. віку була вже майже такою як і та, котрою тепер говорить українсько-руський народ. Що більше, і в таких духовних проявах, як приповідки, казки і пісні, навіть як улюблені пісенні розміри, на цілм величезнім обшарі України-Русь бачимо велику однаковість типу (однаковий розмір колядок, однакові типи розміру пісень весільних, широко розновсюдження а такий характерний розмір коломийки і т. п.) — по при ієтнованню таких інтересних осібноостей, як думи козацькі на лівобережній Україні (перепесені туди правдоподібно з правого берега Дніпра), як пісні опришківські на Покутю, пісні про паничину і єї скасованє в Галичині і т. і.

Тої однаковости не бачимо в письменстві книжнім, новім, що розвилося в нашім століттю на обшарі України-Русь. Се лехко зрозуміти. Се нове письменство є ділом інтелігенції, а інтелігенція далеко більше ніж простий народ відчуває окружаючі єї обставини політичні, більше кермуєся ними в своїй письменській діяльності. Що більше, нерозривно з тими обставинами родяться і падають також відновідні їм доктрини філософічні і літературні. В часах поневолення простого люду стаєсь подою нехить до мови, звичаїв, традицій того люду, погорда для хлопа і хлонської народности, і в письменстві запановує або ренегатство язикове і ідейне, або штучна мертвечина і старосвітщина. В часах живих народних рухів, політичної волі, горячої боротьби за певні ясні ідеали і конкретні інтереси народні жива мова,

живі, сучасні літературні теорії з елементарною силою вириваються на верх — і усе письменство оживлюєсь, набирає енергії і сили.

От тимто не тяжко зрозуміти, що почавшись серед дуже відмінних політичних, хоч однаково важких соціальних обставин у Росії і в Галичині, нове письменство українсько-руське довгий час мусіло йти ріжними дорогами, інколи блудити манівцями, поки і тут і там не почало будитися почуте єдності не тільки вже етнографічної, але й національної і літературної, поки століттями наложені ріжниці освіти, уподобань і традицій літературних через пильні студії над народністю і давнішою літературою, через пильне черпанє із спільних нам усім криниць загально-людської освіти і цивілізації не почали помалу вирівнюватись, а чимраз частійші і тісніші особисті зносини Українців з Галичанами не почали в те діло, що ще недавно такому знавцеві справ словянських як А. П. Пипін (*Geschichte der slavischen Literaturen I*, 575) видавалося штучним і силованим, вносити того запалу і товариського почуття, без котрого ніяке справді живе діло неможливе. Не перечу, що все се ще тільки початки, та се не вменшує їх вартости, бож, як звісно, початки завжди бувають найтрудніші.

Початки відродження нової, національної літератури на спільній, народній основі припадають в галицькій і в українській Русі в часи т. зв. відродження словянського, часи, в котрих одним з характеристичних світочів на словянськім небі був знаменитий Ян Колляр. Тож хочаби бодай коротко розказати про вплив думок і творів Колляра на хід полуднево-руського відродження, ми мусимо осібно говорити про Галичину, а осібно про Україну російську, бо почуте національної спільности в обох сих частинах тоді ледво що почало було прокидатися.

Осередком галицько-руського відродження літературного був Львів. Тут в початку 30-тих років пробували в гр. кат. семінарії духовній молоді люди: Маркіян Пашкевич, Яков Головацький, Іван Вагилевич, Никола Устиянович, Лькевич, Мінчакевич і др., котрих справедливо вважаємо творцями того відродження. Народні пісні свої і українські, Граматика укр. Павловського, Енеїда Котляревського і т. п. видання екльонили їх іти подібною дорогою. Та заходи їх не були несвідомим, інстинктовим поворотом живих натур від книжної, церковної мертвеччини до свіжого, народного ґрунту. В думках їх, а особливо у М. Пашкевича, росли и ясніли далеко ширші замисли: випити одноцільну, полуднево-руську мову і літературу і при їх помочи воскресити цілу полуднево-руську націю до нового життя духового і громадського. Що в тих замислах покріпляло їх пильне слідженє за рухом і ростом других словянських народностей, про се також не може бути сумніву. Зараз перші слова, котрими Пашкевич розпочав «Русалку Дифетрову», той перший маніфест нового народного напряду літературного, показують, що примір других Словян був для него принукою до власного почину. «Судилося нам послідними бути — пісав він — Коли другі Словяне вже давно співають на зустріч яєному сонцю, а деякі вже от от вершка ся дохапують, ми тільки одні сидимо ще в темній, холодній долині.»

Відки черпали ті молоді люде, заперті в мурах духовної семінарії, вбогі і мало вчені, свою відомість о сучасних їм рухах та плянах братних словянських народів? Здаєсь, що за тим жерелом не потребуємо далеко шукати. Се був інститут Осесолінських з єго багатою вже тоді бібліотекою, багатою іменно на книги і видання словянські. До 1834 р. інститут той стояв під управою К. Слотвінського, правника, та докола него громадилась купка молодих, світлих і талановитих Поляків, що опісля мали відіграти важну ролю в історії польського письменства. До тої купки належали: А. Бельовський, Л. Семеньський, К. Шайноха, Ж. Паулі, брати Йосиф і Лешек Борковські, В. Хлендовський, Зелінський і др., а з старших і поважних становищем людей зближався до них Тадей Василевський, віце-маршалок галицького сойму станового, приятель і протектор М. Шашкевича. Докладного досліду про розвій і обсяг словянофільських сімпатій і ідеалів того кружка ми поки що не маємо. Та для нас досить буде вказати на такі факти, як те, що Семеньський перекладав тодіж «Короледворську рукопись», Бельовський «Слово о полку Ігоря» і поодинокі сонети з Коллярової «Slávy dcery»; Жегота Паулі перекладав великоруськи біліни, а на своїй збірці пісень галицько-руського люду поклав епіграфом отсей дієтих Колляра (у оригіналі):

Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte;
Jakž, vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid.

З ідеями словянськими носяться й брати Борковські, з котрими дружив Вагилевич; Лешек Борковський в своїй сатиричній повісті «Parafiańszczyzna» виспівав заскоружлість галицьких Поляків і вказував їм інших Словян як примір.

Впрочім статі на теми общесловянські друкувалися тоді часто в польських часописях і неперіодичних виданнях, як «Pamiętnik Lwowski», «Pielgrzym Lwowski», «Haliczanin» і т. п. Та найбільший вплив мало видаване від 1834 р. в Лешні писемко «Przyjacieli ludu», як на той час знаменито редаговане видавництво, до котрого дописували що найліпші молодші сили з Познанщини, Варшави, Львова, Кракова і т. п. Стрічаємо там немало статей, відомостей і матеріалів до географії і історії літератури не тільки Польщі, але також Русь, Литви, Росії, Чехії і інших країв словянських. І так зараз 1834 поміщено статі про Амоса Коменського, про козаків, про граматика Онуфрія Кончинського; 1835 про Братів чеських в Польщі, про Мазепу, Ю. С. Бандтке; в дальших роках про Бойків, Довбуша, Смотрицького, Юнгмана, Яна Фр. Сапегу, ремесльє евангеліє, про мітологію словянську, про старинности словянські і т. і. Все те безперечно причинювалося до розбудження почуття словянського серед молодих і горячих Русинів і склонило їх увійти в ближні зносини з представителями західного Словянства. І таких вони нашли у Львові, де тоді, за абсолютного режіма, в університеті і по всіх урядах було багато Чехів. Особливо два світлі мужі, Запп і Коубек заслужили собі на вдячну згадку ако приятелі і не в одному вчителі наших молодих Русинів. Через їх

посередництво Вагилевич і Головацький ввійшли в зносини й з Чехами пражськими, і особливо з редакцією «Časop. českého Musea», де 1838–42 помістили декілька своїх праць.

Але і по за тим кружком були тоді без сумніву в руській Галичині люде, старші й молодші, що інтересувалися слов'янським відродженням і старалися з него і для себе виводити провідні думки. Лишаю на боці Дениса Зубрицького, котрий познайомившись 1838 р. з Погодіним, по своєму, а властиво зовсім по шляхетськи зрозумів його ідеї о слов'янській взаємності як конечність зречення своєї народности, мови і традиції і зіллятися в одно з якою небудь пануючою: у Зубрицького такою пануючою народністю була зразу польська а потім російська. Назову тут іншого чоловіка — появу досить старомодну, та все таки дуже характерну для тодішніх галицько-руських обставин — Йосифа Левіцького. Тільки на його пам'ять кидають не тільки його бездарні переклади з Гете і Шіллера та старомодні стихи на «тезоіменія» різних єрархів, скільки польська брошура «Listy o piśmienictwie ruskim», в котрій він похвалював цензуру львівську за те, що сконфікувала Шашкевичеву «Русалку Дністрову» за її народну мову і новітню правопись. Та все таки Йосиф Левіцький заслуговує на признання як автор першої галицько-руської граматики, основаної на нових принципах наукових, поставлених Добровеським, як ініціатор першого галицько-руського періодичного видання (хоч воно й не побачило світа) і як автор декількох інтересних статей по історії літератури, звісток бібліографічних і т. і., котрі знайомили галицько-руську публіку з річами йій доси незвісними, приучували її шанувати оєатки своєї старини, прислухуватися мові, пісням і переказам рідного народа. Левіцький, в 30-тих роках капелян при перемиській єпископії Снігурській а потім парох у Шклі, займався також і справами слов'янського відродження, слов'янської науки. Між його паперами, котрі недавно перейшли на власність «Народного Дому» у Львові, найшов я переписані ним словацькі вірші «Upad narodu Slavjanskeho» і «Utrápeny rolník», а також докопаний ним переклад польської пісні «Do czeskich dziewoży od Polaka». Рівночасно займався він слов'янською бібліографією, а особливо російськими виданнями такими як «Вѣстникъ Европы», «Журналъ российской словесности» Брусилова (1805), з котрих находимо виписки в тих паперах. Побічних потує він собі й Енеїду Котляревського, вид. 1809 р., збирає матеріали для порівнюючого словаря русько-німецько-латинсько-грецького і т. і. Другий з таких діячів троха старшого покоління, Йосиф Лозинський, видав 1834 р. збірку пісень і обрядів весільних (Ruskoje wesile). Інтересним в його літературній діяльності є вічне хитанє між старомодною мовою мішаниною і мовою народною, між консерватизмом в поглядах літературних і суспільних і поривами новаторськими такими як заведенє латинського писма замість кирилиці або упрощенє правописі через випущенє ѣ, ба навіть такими думками суспільними, як ті, що висказані були в статі «Відки взялися лани і пани» (Зоря галицкая 1848), або сконфісковані «Гадки о власности» (1861), за котрі польська шляхта докоряла руському духовенству комунізмом. Лозинському приналежить сумнівна честь, що на галицько-руськїм ґрунті викликав спори правописні та азбучні, котрі й

досі ще не перестали трівожити наших людей. Що правда, його проєкт — друкувати руські річи латинським письмом — не був нічим новим; ще в XVII і XVIII. в. василіянські монахи в Супраслі друкували не раз навіть церковні книжки, т. зв. требники латинськими буквами з доданим en regard польським перекладом для духовенства руського, котре не вміло читати церковщини. Та тепер справа змінилася. Духовенство руське, хоч переважно між собою говорило по польськи або по німецьки, стало проти Лозинського. Шашкевич виступив проти него в брошурі «Azбука і Abecadło», і Лозинський уступив. Та все таки примір Вука в Сербії впливав на молоде покоління галицько-руських письменників. Сам Шашкевич завів у «Русалці Дністровій» правопис значно відмінну від тої, якої вживають книги церковні, а Йосиф Левіцький видав один із своїх «тезоіменитих» віршів на честь Снігурського в 1841. році мовою народною і правописом радикально фонетичним, скопійованим з Вукового.

Та словянофільство в Галичині не лишилося на ґрунті літературних і правописних сімпатій. Вже в половині 30-их років польські революціонери і конспіратори перенесли його на ґрунт політичний, силкуючись із словянських сімпатій скувати зброю для боротьби проти Німців в цілі визволу і реставрації Польщі. Характерно, що з окликами скомпонованими в тім дусі вони зверталися переважно до руської молодіжі, навіть до руського мужика, як на пр. звісний конспіратор Каспер Ценглевич, що пару літ ходив поміж мужиками і служив у коваля, а притім складав руські пісні революційного змісту. В одній з тих пісень, записаній мною з уст одного шляхтича (вона починалася словами «Далій братя в руки коси!») находимо ось який куплет:

Руська земля наша мати,
А наш батько со небес;
Всі Словяне суть нам брати,
Тільки Німець то є ...

Іронія історії хотіла, щоби ті конспірації горячої польської молодіжі, що між іншим мали також на цілі увільнити мужиків від панщини, а то й ще далі сягаючі реформи соціальні, закінчилися кровавим епілогом різні 1846 року. Та сама іронія історії застала якогось незнамого нам автора переробити Ценглевичеву пісню революційну на знаряд мужицької контрреволюції, на поклик до кровавої розправи з Поляками. Між паперами Левіцького найшов я на окремій карточці рукопис тої пісні з підписом в низу »Diaconibus circuli Sanocensis. Прошу поправити для народу!« Ось перший куплет тої пісні:

Руська земля наша мати,
Отец наш во небесах,
І Мазури наші братя,
Токмо оден Лях єсть враг!

Ніщо й казати, Коллярові думки «о словянській взаємности» чудесно прийнялися на галицьким ґрунті!

Jan Kollár.

Не місце тут оповідати про дальший хід ідей і симпатій словянських в Галичині, особливо в 1848. році, коли то Русини й Поляки по довгих віках перший раз здибалися зі своїми словянськими братами: Чехами, Словаками, Хорватами, Сербами а потрохи й Великорусами на полі публичної діяльності, на словянськiм зйїзді в Празі (з Великорусів був тут Бакунін), і в австрійськiм соймі конетітуційнім у Відні і в Кромерижі. Певна річ, що в тих оживлених словянськiх рухах ідеї Коллярові попили і одушевляли людей, та все таки сказати треба, що здобутки тих рухів були далеко не такі, яких собі Колляр міг бажати. Замість взаїмности випили на верх свари словянськi. Поляки тягли з Уграми, Русини з Німцями, Чехи проти одних і других. В тих бурливих часах про Колляра, тихого поета і писателя, рідко хто згадував. Навіть на зйїзді руських учених в октябрі 1848 р., де засновано «Галицько-руську матицю» і згадувано про часи першого літературного розбудження, про вплив Колляра ніхто не згадав. Аж смерть його відкликнулася луною на галицький Русин. В «Зорі Галицькій», головнім тоді органі галицької Русин, читаємо в Нр. 6. з р. 1852 вірш Б. А. Дідицького «На смерть І. Коллара». В ноті під текстом вірша приписано: «Знакомитый сей Ческій пѣвецъ «Славы дщери» и изслѣдователь Старожитностей Славянскихъ и Профессоръ Древностей Славянскихъ на всеучилищѣ Вѣденскомѣ преставился дня 12. (24.) сѣчня т. г. о 1/2 шестого рано. Великой душѣ его вѣчный упокой.» Се була перша, і, здається, й остання вістка про Колляра в галицько-руській пресі. Вірш сам, писаний не без певного тепла, та каліченою роєйськo-церковно-галицькою мовою, держиться загальних фраз; ось для приміру одна його строфа, одна з кращих:

Оль волнь Дуная до Волтавы,
По сумный Карпатовъ хребетъ
Молва печальная идетъ:
Пѣвецъ, любимецъ всея Славы,
Великий Коларъ не живетъ!

В слідуєчiм рочнику «Галицької Зорі» стрічаємо ще декілька звісток про Колляра і його твори. І так в Нр. 2. посвячено коротку згадку пам'яті померших в попереднім році діячів словянських: Колляра і Челяковського. В Нр. 15. подано звістку о передплаті на Коллярову книгу «Staroitalia slowanska», котру названо «многopредвѣщающее сочинение». В Нр. 18. є звістка, що цісар прийняв посвяту того Колларового діла. В Нр. 21. звістка о виході книги Колляра і о тiм, що цісар дарував вдові його брильянтовий перетiнь і 250 екз. книги. «Любовникамъ славянской старины» — додає редакція від себе — препоручаємъ предсмертное Колларево сочинение jako наилучшее въ томъ родѣ и составленное на самыхъ историческихъ данныхъ» (стор. 237—238). В Нр. 24. редакція ділиться з своїми читачами радісною звісткою, що міністер Бах прислав на руки намістника Голуховського один екземпляр Коллярові «Staroitalia slowanská» для бібліотеки «Народного Дому». В Нр. 29. стрічаємо звістку про переклад Коллярової праці «О взаимности Словенъ» на мову чеську, доконаний Томічком, а в Нр. 30. вість,

що міністерство дарувало екземпляри Коллярової »Staroitalia slowanská« також чеським товариством науковим. В тім самім рочнику »Зорі Галицької« стрічаємо ще три невеличкі проби перекладування віршів Коллярових на варварсько-руську мову, всі три dokonані тимже Б. А. Дідицьким: в Nr. 32. два дістихи, в Nr. 35. сонет із »Slávy dcery«, що починається словами: »Брате, не могу того укрити«, а в Nr. 39. вірш »Чего намъ не достаєть«, з додатком »подражаніє Колару«. По думці поета:

Все имѣмъ, вѣрте братія
И друзи мои, что украшаєть
Умъ и сердце, и что нас ставляєть
На високу степень житія.
Прадѣдовъ языкъ и красныи
Пѣсни, что народъ нашъ сохраняетъ,
Главы, руки; лишь намъ недостаєть
Проевѣщенъя и согласія.

Особливо ті два остатні слова в відношенню до галицької Руси і досі ще не стратили свої ваги.

Далеко більший вплив мусіли мати ідеї Колляра, особливо його ідеї про словянську взаємність, на Україні, хоч про хід і розвій тих ідей ми поки що маємо дуже мало звісток. Можемо тільки догадуватись, що твори Колляра, а особливо його книжечка о взаємности словянській, читані були в Харкові в тім кружку вчених і словянолюбців, з котрого вийшли Срезневський і Костомаров. Приїхавши до Кієва в р. 1845. Костомаров мав уже вироблені погляди на питанє словянське. Він приймав у свою програму конечність взаємного знайомлення Словян між собою, але йшов далі, вважаючи конечним змагати до витворення одноцільної словянської держави, основаної на взаємнім пошанованю всіх національних осібностей поодиноких словянських націй і на їх федеративному звязку, хоч під протекторатом царя російського. Отся то програма лягла в основу кїївського »братства св. Кирила і Методія«; вона висказана була й Шевченком простими а так поетичними словами в його Посланію до Шафарика:

Щоб усі Славяне стали
Добрими братами,
І синами сонця правди
І в ретиками,
Оттакими як констанський
Єретик великий (т. в. Ян Гус):
Мир мирови подарують
І славу во віки.

Що твори Колляра побіч творів »славного Шафарика« пильно читались Українцями, а особливо кїївськими, се посвідчує також Шевченко в своїм »Посланію до живих і мертвих і ненароджених«, говорячи до своїх земляків:

І Коляра читаєте
І усієї сили,
І Шафарика і Ганку,
І в славянофіди

*

Так і претесь, і всі мови
Славянського люду,
Всі знаєте, лиш своє
Дасть Біг! ...

Швидко мине пів століття від часу написання тих слів. Коллярові ідеї про взаємність і Шевченкові про братерство Словян не перестали бути провідними ідеями молоді і вбогої южноруської літератури. Свідомі Українці не перестають бути словянофілами в душі Коллара і Шевченка. Довговіковий притиск навчив їх відчувати й усяку чужу кривду і ненавидіти її; географічне положення поставило їх на розграниці майже всіх словянських народностей: вони сусідують і з Великорусами і з Білорусами і з Поляками і з Словаками і потроха й з Болгарами (в Добруджі), так що питання словянської взаємності є для них більше чим для всякої другої словянської народности питанням живим і пекучим, питанням практичної роботи. Оттим то натурально, що в останніх часах звільна росте між Українцями число таких, що не тільки люблять і знають »усі« або бодай деякі (т. в. пануючі) »мови словянського люду«, але також — і свою.

Відень, д. 20. мая 1893.

Іван Франко.

Jihoruské literární znovuzrození a Jan Kollár. V úvodě poukazuje se na okolnost, že jižní Rus, ačkoliv v celém rozsahu svém, pokud jihoruské obyvatelstvo sahá, od časů Danielových skoro nikdy v jednom politickém organismu spojena nebyla a nejdéle do rozličných státních svazků a kulturních proudů náležela, přece pozoruhodnou ethnografickou a jazykovou jednotu jeví. V době, když největší část Jihorusi v polském státu spojena byla (1569—1648), nescházelo pokusů, jednotnou a typickou jihoruskou literaturu a kulturu pěstovati. Kozáckými válkami tento vývoj byl přerušen, aby teprve v tomto století v rozličných částech Jihorusi na rozličný způsob a z rozličných východišť opět se podnikl.

Obšírněji probírá se pak literární znovuzrození haličských Rusínů v letech třicátých. Činnost Marciana Šaškeviča a jeho soudruhů nejen ukrainskými vlivy, láskou k písni a pověstem lidovým, nýbrž i příkladem ostatních Slovanů se řídila. Ve Lvově tvořil ústav Ossolińských střed vědeckých a zároveň Slovanům příznivých snah, a rusínští reformatoři byli s mladšími a staršími Poláky z toho kruhu namnoze známi a spřáteleni. Podobně známi byli s českými professory a úředníky, kteří ve Lvově žili, a tak dostali se k spolupracovníctví v českých publikacích a k dopisování se slavnými podporovateli slovanského znovuzrození. Mimo tento kruh byli v Haliči i jiní, kteří se slovanskými otázkami zabývali: jedni v konservativním, grammaticko-lexikálně-starožitnickém smyslu, jako Levickij, Łozinskij a Zubryckij, jiní v politicko-převratném, jako Cienglewicz, chtějící slovanských sympatií využítkovati pro odpor proti německví a pro znovuzřízení Polska. Konečně posbírány jsou krátké zprávy, které v haličsko-ruských časopisech o Kollárovi, jeho smrti a jeho dílech se objevily, a připojeny ukázky tehdejších překladů jeho děl.

V ruské Ukrajině byl vliv Kollárův a obzvláště jeho knížky o slovanské vzájemnosti mnohem hlubší a plodnější. Jeví se v statutu tajného »bratrstva sv. Cyrilla a Methoda« a v básních Ševčenka, jenž také výslovně na četbu Kollára ukazuje. Tyto ideje, které Kollár první vyslovil a jimž Ševčenko rázu ukrainského dodal, tvoří i nyní vůdčí hvězdu slabé sice, avšak energicky zvedající se jihorusko-ukrainské literatury.

